

Redaktionelt forord

Marxistisk samfundstænkning i dag

Samfundsvidenskabelig forskning opstår og udvikler sig ikke i et vakuum. Typisk skabes samfundsforskning som en respons på specifikke sociale eller politiske kontekster. Det er en af de centrale indsigter, som den såkaldte videnssociologi leverer. Og denne indsigt gælder også for de seneste årtiers marxistiske samfundstænkning. Murens og sovjetblokkens fald betød, at tæppet i høj grad blev trukket væk under den marxistiske samfundstænkning: Denne ophørte med – som i store dele af 1970'erne og 1980'erne – at udgøre det centrale fikspunkt for megen samfundsforskning. De nye politiske vinde blev bl.a. udtrykt gennem den amerikanske politolog Francis Fukuyamas berømte 1992-bekendtgørelse af historiens afslutning, som henviste til, at liberalismen stod som den absolutte og uudfordrede sejrherre efter en lang ideologisk kamp.

Selv om marxistisk tænkning unægtelig blev trængt i defensiven efter murens fald, ophørte den ikke med at eksistere. Men de tilbageværende marxistiske lommer indledte over en bred kam et opgør med tidligere dogmer og revitaliserede dermed den marxistiske tænkning, bl.a. under indtryk af forskydninger inden for kapitalismen. Denne udvikling er blevet forstærket de seneste år. Finanskrisen har i nogen udstrækning diskrediteret den kapitalistiske orden, og der synes igen at være efterspørgsel efter alternativer, hvilket har tilført den marxistiske tænkning ny energi.

Dette temanummer af *Samfundskøkonomen* præsenterer i lyset heraf en række af de neo-marxistiske strømninger, der kan identificeres i det aktuelle samfundsvidenskabelige teorilandskab. Som det vil fremgå, er der tale om perspektiver, som ganske vist har fået ny medvind efter finanskrisen, men som ikke udelukkende kan ses som respons på den. Nogle af de aktuelle marxistiske diskussioner har således rod i debatter, som er pågået i flere årtier.

Nummeret er organiseret omkring en række centrale temaer i marxistisk tænkning (klasse, kapitalismekritik, modstand mv.), men hvor de perspektiver og konkrete tænkere, der præsenteres i nummeret, alle anlægger vinkler, som adskiller sig markant fra de former for marxistisk tænkning, mange i dag forbinder med 1970'erne og 1980'erne.

Nummeret lægger ud med *Gitte Sommer Harrits'* artikel om 'Marxistisk klasseteori: udviklinger og udfordringer'. Som titlen antyder, er Harrits både optaget af at fremhæve den marxistiske klasseteoris egenart og at diskutere en række af de nyere teoretiske strømninger, som har forsøgt at adressere

visse problemer i tidligere marxistisk klassetænkning. Flere af de teoretiske positioner, Harrits diskuterer, går tilbage til 1970'erne og 1980'erne. Denne periode var også central for udviklingen af et marxistisk perspektiv på rummets (og byens) sociale betydning. Netop dette er temaet for *Anders Lund Hansens* artikel 'Rum, neomarxisme og forandring'. Hansen viser, hvordan marxistiske tænkere har været optaget af, dels at påpege, hvordan rummet (arbejdspladsen, hjemmet, offentlige pladser mv.) er indskrevet i og farvet af kapitalismen, dels at indsigten heri åbner for diskussioner af retten til rum og dermed også til modstandspraksisser, som søger at bryde med kapitalismens produktion af rum.

Modstand, eller rettere opstand, er også det centrale tema for *Mikkel Bolts* artikel 'Opstand, revolution eller rekomposition (af kapitalen)? Marxistiske læsninger af den nye protestcyklus'. Udgangspunktet for Bolts artikel er de senere års protester i Grækenland, Spanien, Brasilien, men også USA (Occupy-bevægelsen), som på forskellig vis har sat spørgsmålstegn ved kapitalismen og navnlig reageret på effekterne af finanskrisen. Bolt præsenterer en række aktuelle teoretiske fortolkninger af disse protester og viser både den variation og de interne spændinger, der kan iagttages blandt nogle af tidens centrale marxister.

Behovet for en omkalfatring af det kapitalistiske system og dets politiske overbygning er også emnet for *Carsten Bagge Laustsens* artikel 'En stærk medicin. Eller hvorfor en reaktualisering af Lenin for Slavoj Žižek er vejen ud af demokratiets dødvande'. Som titlen viser, er omdrejningspunktet for Laustsen den slovenske marxist Slavoj Žižek, som i dag har status af regulær akademisk *super star* – også langt uden for marxistiske miljøer. Žižek er kendt for at hudflette den aktuelle sociale og politiske orden ud fra en særegen kombination af filosofi og psykoanalyse, ofte illustreret gennem populærkulturelle eksempler (hvor navnlig Alfred Hitchcocks film er en yndet reference). Laustsen viser, hvordan Žižek i sin kritik af det liberale demokrati argumenterer for vigtigheden af at genintroducere Lenin (ikke Lenon), ikke for, med Laustsens ord, at gentage hans revolutionære galskab, men for at gentænke muligheden for et egentligt alternativ til den gældende politiske orden.

I nummerets sidste artikel, 'Postarbejderismen: neo-marxistisk kritik af den aktuelle kapitalisme', diskuterer *Jan Løhmans Stephensen* en indflydelsesrig gruppe af italienske marxister, som tager udgangspunkt i, at kapitalismen har undergået en transformation fra industriel (fordistisk) til postindustriel

(post-fordistisk) organisering, bl.a. understøttet af nye digitale teknologier. Stephensen viser, at den marxistiske analyse af denne forandring hæfter sig ved, at kapitalismen gennem denne transformation griber endnu dybere ind i livet end tidligere. I lighed med flere af de øvrige artikler rejser spørgsmålet om modstand sig derfor også i forlængelse af den aktuelle kapitalismekritiske analyse.

Som ovenstående antyder, viser nummeret, at der er visse overlap mellem nogle af de aktuelle diskussioner, men også at

der kan påpeges en lang række forskelle i fokus, radikalitet og genre. Marxistisk samfundstænkning i dag er ganske enkelt mange ting, men ikke mindst finanskrisen har betydet, at den ikke er ligegyldig.

Til slut skal der rettes en tak til de eksterne referees, som har læst og kommenteret nummerets bidrag.

Christian Borch
Gæsteredaktør